

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-2-66-27>

УДК 378

Сем'ян Н.В.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ВИДИ ТЕКСТОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ УМІНЬ ЧИТАННЯ ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ІНШОМОВНОГО ПОЕТИЧНОГО ТВОРУ

Анотація. У статті аналізується проблема інтерпретації майбутніми філологами іншомовного поетичного тексту. Вилучення інформації поетичного твору зводиться не лише до розуміння самого тексту, але й розвитку емоційної сфери студентів-філологів, вміння сприймати різні конотації слова, розуміти імпліцитне значення окремих елементів твору та його загальної символіки, що формує лінгвосоціокультурну компетентність у студентів-філологів. Метою статті є детальний огляд і упорядкування видів текстової інформації поетичного твору, серед яких автор виділяє фактуальну, підтекстову, емотивно-оцінну та концептуальну інформації. У статті пропонується викладення власного бачення автора щодо методологічної основи використання кожного виду інформації як засобу формування у майбутніх філологів умінь інтерпретації іншомовного поетичного твору.

Ключові слова: поетичний твір, текст, інтерпретація, контекст, мовні засоби, фрагмент тексту, імплікат.

Semian Natalia

Taras Shevchenko National University of Kyiv

THE USE OF TEXTUAL INFORMATION FOR FORMATION OF STUDENTS' READING AND FOREIGN POETRY INTERPRETATION SKILLS

Summary. The purpose of this paper is to present a broader analytical insight to the foreign poetry interpretation which is considered the process of investigating a poem's form, content, structural semiotics and history in an informed way. The paper explores and highlights some of the strategies used to interpret poetry through different textual information types, which remains in the focus of modern scientific research. The emphasis is placed on the detailed characterization of information types in poetic texts. The author defines factual, subtextual, emotive and evaluative, conceptual information through providing clear descriptions of each type as a means of formation of students' socio linguistic competence in foreign poetry reading. More specifically, the ability to make interpretation and inferences of the poetry is the ability to use two or more pieces of information from a text in order to arrive at a third piece of information that is implicit. The meaning of a word can be as simple as a pronoun which associates with a previously mentioned person. Or, it can be as complex as understanding a subtle implicit message, conveyed through the choice of particular vocabulary by the writer and drawing on the student's background knowledge. The researcher develops the idea that the relation between vocabulary knowledge and lexical inferencing is a complex one. Each time a word is used in a different context, the word acquires a new nuance of meaning depending on the type of information which the student must infer on the basis of linguistic and extralingual knowledge. Poetry interpreting skills are important as poetry is often written with restrictions around form and structure, and writers are often concise in ways that make poems cryptic or very dense with techniques and meaning. The article proves that reading and interpreting poetry according to the textual information types should be integrated in foreign language teaching to develop not only linguistic skills but also critical thinking and the ability to understand other cultures by means of interpreting figurative language.

Keywords: poetry work, text, interpretation, context, literary devices, text fragment, implicate.

Постановка проблеми. Актуальність даної проблеми зумовлена зростаючим інтересом лінгвістики до текстів з герменевтичним потенціалом. Поетичний текст є надзвичайно насиченим в інформаційному відношенні художнім твором. На думку Лотмана Ю.М., «поетична мова є структурою високого рівня складності», яка «дозволяє передати такий об'єм інформації, який є абсолютно недоступним для передачі засобами елементарної власне мовної структури» [7, с. 8–9]. Робота з автентичним художнім поетичним твором завжди займала важливе місце у сучасній лінгвістиці, проте саме навчально-естетичний потенціал таких творів почав привертати увагу вчених лише в останнє десятиліття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз спеціальної літератури показує, що спроби аналізу текстової інформації здійснили такі вчені, як Н. Шанський, І. Гальперін, О. Бирюк, Ю. Дегтярьова, І. Литвиненко, Н. Осадча, Л. Рудакова, О. Снегова, Є. Пассов та інші. Для студентів-філо-

логів поетичний текст іноземною мовою викликає, в першу чергу, професійний інтерес з точки зору інтерпретації текстової інформації, так як сприйняття, зумовлене всією поетичною будовою, спричиняє вирішальний вплив на зародження змістової домінанти поетичного твору. Вилучення інформації поетичного твору зводиться не лише до розуміння самого тексту, але й розвитку емоційної сфери студентів-філологів, вміння сприймати різні конотації слова, розуміти імпліцитне значення окремих елементів твору та його загальної символіки.

Проведене дослідження дозволило з'ясувати, що проблема розуміння, вилучення і подальшої класифікації видів інформації поетичного твору залишається відкритою, а відтак, потребує подальшого вивчення.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Виникає необхідність виділити види інформації поетичного твору та пояснити шляхи експлікації інформації як джерела розуміння змісту і смислу твору.

Мега статті – трактувати види текстової інформації як засіб формування умінь читання та інтерпретації іншомовного поетичного твору.

Культурна картина світу, будучи поглядом члена культури на зовнішній світ, є сукупністю знань і уявлень про цінності, норми, мораль, менталітет і власної культури, і культур інших народів. Ці знання і уявлення про світ, трансформуються у художні образи, можуть вступати в найрізноманітніші відношення зі світом [11, с. 144]. Таким чином, поетичний твір є культурним феноменом і фрагментом мовної картини світу, у якому відображаються культура, історія, цінності, норми, мораль, ідеали, психологія народу.

Метафори, символи, концепти, прецедентні феномени, культурно маркована лексика, пресупозиції є носіями фактуальної, підтекстової, емотивно-оцінної та концептуальної інформації поетичного твору. Експлікація цієї інформації і є джерелом розуміння змісту і смислу твору.

Фактуальну інформацію (змістовно-фактуальну) розуміємо як експліцитно виражену мовними знаками інформацію, яка містить повідомлення про факти, події, процеси. Фактуальна інформація не потребує додаткових тлумачень, не передбачає імпліцитності, передається мовними знаками в прямому значенні [8, с. 167]. Однак ми розуміємо експліцитність цієї інформації в контексті авторського наміру (тобто автор мав на меті неприховано повідомити певну інформацію). Будь-яка експліцитна фактуальна інформація може бути імпліцитною для реципієнта-представника іншої культури, якщо йому бракує елементарного досвіду та необхідних екстралінгвальних знань. У такому випадку реципієнт має справу з локальними імплікатами (які підлягають дешифровці в межах певного ситуативного контексту, не вимагають спеціальних фонових знань для розуміння [7, с. 40]). Локальні імплікати експлікуються як за допомогою наявності пресупозитивних знань незалежно від контексту, так і в контексті.

Фактуальна інформація не є ключовою в поетичному творі (де домінують емотивно-оцінна, підтекстова, концептуальна інформація), однак охоплює в ньому свій сегмент, який уможливорює сприйняття та інтерпретацію інших видів інформації. Фактуальна інформація виражається лексичними одиницями з культурним маркером семантики в денотаті (маркер виражений експліцитно), які інтегруються у висловлювання на рівні речення, надфразової єдності тексту; одиниці вищого порядку мають експліцитний зміст.

Отже, з одного боку, розуміння фактуальної інформації залежить від пресупозитивних знань читача, а з іншого, поетичний твір, який містить цю інформацію, так само виступає джерелом актуальних знань та засобом їх формування.

Художній текст є унікальним психолого-естетичним феноменом, який допускає необмежену кількість інтерпретацій, оскільки є результатом авторського задуму, створеного для вираження індивідуальних знань про світ за допомогою мовних засобів. Тому завданням читача є усвідомлення авторського задуму, думок і почуттів шляхом інтерпретації закладеної в тексті *підтекстової* інформації [6, с. 212]. Підтекст визначаємо як свідомо створювану мовцем частину семантичної структури тексту, доступну сприйняттю в резуль-

таті особливої аналітичної процедури, яка передбачає переробку експліцитної інформації та виведення на її основі додаткової інформації [12, с. 77]. Підтекст випливає зі змісту вербального фрагмента й нашаровується на нього як другий план і має психолінгвістичну природу інтерпретації, що застосовує обробку різних структур знань автора й читача [8, с. 465]. Розуміння підтекстової інформації зумовлене здатністю читача бачити текст як поєднання лінійної і супралінійної інформації [1, с. 47]. Підтекстова інформація формується в категоріях, метафорах і концептах іншомовної культури. Свідомість автора, так само як і читача, є відблиском фрагменту історико-культурного процесу, в якому вони сформовані як особистості. Будь-який автор, який пише твір, використовуючи підтекст, робить цей твір інтерпретаційно можливим для читача, таким, що читач зможе зрозуміти його смисл. Інтерпретація ж можлива завдяки володінню автором і читачем спільними знаннями, культурними концептами та константами, які викликають в більшій чи меншій мірі спільні асоціації. Читач-іноземець повинен набути достатніх екстралінгвальних знань, щоб стати на один культурний щабель з носієм мови у реценсії тексту. Таким чином, підтекстову інформацію розглядаємо не лише як ментальний, але і як культурний феномен. Здатність інтерпретувати підтекстову інформацію розглядаємо як компонент лінгвосоціокультурної компетентності читача.

Шлях осягнення авторського задуму (підтексту) повинен бути спрямований на виявлення ключових мовних знаків різного характеру і осмислення їх семантики в співвіднесеності з цілями художнього тексту. Багатозначність і недосказаність художнього тексту, а відповідно і підтексту, будуються метафорично, що пов'язано, як правило, з системою прийомів виразності. Прихована інформація експлікується завдяки здатності мовних одиниць продукувати асоціативне і конотативне значення, а також завдяки здатності речень всередині надфразової єдності розвивати додаткові текстові смисли [9, с. 150–153]. Тому, поділяючи висновки Н. Малової, виділяємо два основні фактори, які впливають на розкриття імпліцитності підтексту:

- екстралінгвальні знання: обсяг індивідуальних знань людини, її культурний, інтелектуальний, моральний рівні, національно-ментальна свідомість, професія, виховання, вік [6, с. 212];
- лінгвальні знання: спеціально марковані засоби такі, як багатозначні слова, частки, антитези, алюзії, гіперболи, ремарки автора, порушення стандартного функціонування мовних засобів, використання парцеляції, еліпсису, замовчування, порушення синтаксичного або логічного характеру [6, с. 213].

Екстралінгвальні знання розглядаємо в аспекті пресупозицій, які складають знаннєве поле інтерпретації.

Інтерпретація підтекстової інформації вимагає розкриття локальних та глибинних імплікатів, для дешифрування яких необхідне осмислення всього художнього тексту (або принаймні його фрагмента), наявності соціокультурних знань [7, с. 40]. Експлікацію підтекстової інформації ми вбачаємо насамперед в інтерпретації метафор, символів, концептів, прецедентних феноменів, які

мають імпліцитне значення в контексті, однак це значення не вивідне з одного слова, а визначається через контекст і водночас визначає цей контекст.

Інтерпретація підтекстової інформації, вираженої порушенням стандартного функціонування мовних засобів, використанням парцеляції, еліпсису, замовчування, порушенням синтаксичного або логічного характеру, вважаємо результатом розумової діяльності студента і такою, що не складає змісту лінгвосоціокультурної компетентності.

Емотивно-оцінна інформація поетичного твору складає важливий компонент лінгвосоціокультурної компетентності, оскільки, з одного боку, вона відображає ціннісну складову мовної картини світу, а з іншого, розуміння поетичного твору, його естетики, глибини авторського задуму можливе лише за умови занурення в авторські емоції та оцінки.

Категорію оцінки розглядаємо як текстову категорію, яка виражає ставлення адресата, його функції в тексті, дійових осіб, імовірного реального чи модельованого авторською свідомістю гіпотетичного читача до описуваних подій, явищ, осіб, їхньої поведінки за абсолютною шкалою "добре – нейтрально – погано" [8, с. 439]. Емотивність виражає емоційне ставлення адресанта, його функції в тексті, дійових осіб, імовірні емоції реального чи модельованого авторською свідомістю гіпотетичного читача щодо описуваних подій, явищ, персонажів, їхньої поведінки й активізується за допомогою емоційно заряджених текстових компонентів (емоціогенних маркерів) [8, с. 142]. Говорячи про емотивність мови, слід звернути особливу увагу на емотиви, тобто лексичні одиниці, фразеологічні єдності, окремі частини мови, синтаксичні конструкції, основною функцією яких є вираз емоцій, але які також можуть служити маркерами емоційної ситуації в тексті. Емотивно-оцінна інформація виражається такими лексичними одиницями [2; 3; 15, докт. дис.]:

– словами з денотативним емотивним значенням (*здивування, радість, смуток, образа*) та / або оцінним (*безкорисний, гарний, чудовий, ганебний*);

– словами з конотативним емотивним та / або оцінним значенням (*походеньки, шкапа, хіхікати, скиглити*);

– слова з емотивним потенціалом, тобто такі, що називають поняття, які асоціюються з певними емоціями та / або оцінками (*свято, хвороба, лікарня, Сталін, любити Україну пошевченківському (до самопожертви)*);

– фразеологізми, які несуть підкреслений маркер емотивно-оцінної семантики (*скалити зуби, сидить склавши руки (негативно), ангельське терпіння (позитивно)*);

– модальні частки, вигуки (*ледве, боже мій, лишенько*);

– граматичні способи: за допомогою суфіксів, префіксів (*нічогісінський, малесенький, запростий*).

Саме лексичні одиниці з емотивно-оцінним компонентом семантики у не денотативній частині і мають стати предметом навчання і ключем до глибини розуміння змісту і смислу поетичного твору.

Однак емотивність і оцінка не інтегрується лише в лексичній одиниці. Вони можуть бути ситуативно вивідні, тобто залежати від умов і обставин спілкування [15, докт. дис.]. Наприклад, розглянемо два варіанти міні-діалогу:

A: – Остап не міг відчинити двері до передпокоїв.

– Так, я бачив. Він намагався, але йому це не вдалося.

B: – Остап не міг відчинити двері до передпокоїв.

– Це точно. Він в цей час сидів зі мною під грушею.

У варіанті відповіді А з ситуації видно, що мова йде про фізичну неспроможність здійснити зазначену дію. В той час, як у варіанті В стає зрозуміло, що мовець не вірить у сказане; і мова у цьому випадку йде про заперечення ймовірності зазначеної дії.

Тлумачення ситуативно вивідної емотивно-оцінної інформації зумовлене пресупозитивним контекстом, системою екстралінгвальних знань у цілому та в межах конкретної ситуації, яка класифікується за критерієм «добре-погано» в мовній картині світу мовців.

Концептуальну інформацію визначаємо, услід за О. Селівановою, як різновид текстової інформації, яка породжується й інтерпретується шляхом складної синтетичної конденсації й когнітивної переробки цілісного змісту на підставі авторського задуму чи інтерпретаційного фільтра читача. Змістовно-концептуальна інформація є глобальною, перерваною, експліцитно-імпліцитною, адже вона поширена в цілому тексті пунктирно й репрезентована піковими моментами вербалізації [8, с. 166–167]. Концептуальна інформація репрезентує читачеві індивідуально-авторське розуміння відношень між явищами, розуміння їх причинно-наслідкових зв'язків, їх значущості в соціальному, економічному, політичному, культурному житті народу [1, с. 28]. Концептуальну інформацію вважаємо вершиною і глибиною інтерпретації та розуміння поетичного твору. Ця інформація потребує складного аналізу.

Процес розкриття змістовно-концептуальної інформації – це і є тлумачення тексту, аналіз твору, який найчастіше заснований на інтерпретації стилістичних прийомів. Саме за допомогою мовних засобів автор кодує свою ідею, бачення проблеми, вносить двоплановість у повідомлення [10, с. 83]. Поділяючи висновки К. Слуцької, вважаємо, що концептуальна інформація є вивідною на основі розуміння фактуальної, емотивно-оцінної, підтекстової інформації, рівень і глибина розуміння концептуальної інформації залежить від індивідуального досвіду суб'єкта, розкривається через метафори, концепти, пресупозиції, символи, а також лексичні засоби, вжиті в прямому значенні, через інтерпретацію окремих ситуацій, репрезентованих у фрагментах тексту.

Здатність та готовність інтерпретації концептуальної інформації як компоненту лінгвосоціокультурної компетентності, з одного боку, визначає глибину розуміння тексту під час читання і потребує достатніх пресупозиційних знань для здійснення інтерпретації; а з іншого боку, шляхом інтерпретації концептуальної інформації конкретного художнього твору відбувається знайомство з культурою носіїв мови, поповнення екстралінгвальних знань студентів, удосконалення інтерпретаційних умінь.

Висновки та пропозиції. Отже, підсумовуючи зазначаємо, що уміння інтерпретувати фактуальну, підтекстову, емотивно-оцінну та концептуальну

інформацію на рівні слова, висловлювання, цілого тексту поетичного твору є важливим засобом формування в майбутніх філологів лінгвосоціокультурної компетентності в читанні. Читання та інтерпретація поетичних текстів, з одного боку, потребує на-

явності у студента певних пресупозитивних знань, а з іншого, кожен поетичний текст має стати джерелом актуальної, підтекстової, емотивно-оцінної та концептуальної інформації, а також засобом формування умінь читання та інтерпретації твору.

Список літератури:

1. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования / Изд. 4-е, стереотипное. Москва : КомКнига, 2006. 144 с.
2. Загоруйко И.Н. Эмотивно-оценочные клише в клиповой интернет-культуре. *Вестник Удмуртского университета. Серия «История и филология»*. 2017. № 6. С. 856–862.
3. Кузьменко Ю.К. Ранние германцы и их соседи. Лингвистика, археология, генетика. Нестор – История, 2011. 268 с.
4. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р.Т. Гром'яка, Ю.І. Коваліва, В.І. Теремка. Київ : ВЦ «Академія», 2007. 752 с.
5. Лотман Ю.М. Анализ поэтического текста : структура стиха. *О поэтах и поэзии*. СПб., 1996. С. 18–252.
6. Малова Н.Е. Лингвокогнитивные категории «Имплицитность» и «Подтекст». *Вестник Адыгейского государственного университета. Серия 2 : Филология и искусствоведение*. 2012. № 2. С. 211–214.
7. Молчанова Г.Г. Семантика художественного текста (имплицитивные аспекты коммуникации). Ташкент : Фан, 1988. 163 с.
8. Селіванва О.О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля. Київ, 2006. 716 с.
9. Сермягина С.С. Ключевые вопросы методики анализа подтекста художественного произведения. *Вестник КемГУ*. 2012. № 4. С. 148–153.
10. Слуцкая К.А. К вопросу о визуализации информации в текстах конкретной поэзии. *Язык и культура*. 2013. № 2(22). С. 82–89.
11. Суворова П.Е. Конструирование культурных миров и языковая картина мира. *Известия РГПУ им. А.И. Герцена*. 2008. № 78. С. 143–154.
12. Тлехатук С.Р. Подтекст как лингвистическое явление в смысловой структуре художественного текста. *Вестник Адыгейского государственного университета. Серия 2 : Филология и искусствоведение*. 2010. № 1. С. 76–80.
13. Тюрина А.А. Проблема классификации прецедентных феноменов (ПФ). *Вестник ЮУрГУ. Серия : Социально-гуманитарные науки*. 2006. № 8(63). С. 82–84.
14. Шанский Н.М., Махмудов Ш.А. Филологический анализ художественного текста : книга для учителя. *Русское слово*. 2013. 255 с.
15. Шовковий В.М. Методична система навчання давньогрецької мови майбутніх філологів на засадах герменевтичного підходу : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02. Київ : Б. в., 2011. 604 с.
16. Januchowski-Hartley S.R. Poetry as a Creative Practice to Enhance Engagement and Learning in Conversation Science. *BioScience*, vol. 68, issue 11, 1 November 2018, pp. 905–911.
17. Sule A. Kendrick Lamar, street poet of mental health. *The Lancet*, vol. 2, issue 6, 2015, pp. 496–498.

References:

18. Galperin I.R. (2006). Tekst kak obyekt lingvisticheskogo issledovaniya [Text as an object of linguistic research]. Moscow : KomKniga. (in Russian)
19. Zagoruyko I.N. (2017). Emotivno-otsenochnye klishé v klipovoi internet-kulture [Emotive and estimating cliché in clip internet culture]. *Udmurdiya University Journal, History and Philology section*, pp. 856–862.
20. Kuzmenko U.K. (2011). *Ranniye germantsy i ih sosedi. Lingvistika, arheologiya, genetika* [Early germans and their neighbours. Linguistics, archeology, genetics]. Nestor – Istoria. (in Russian)
21. Gromyak R.T., Kovaliv U.I., Teremko V.I. (2007). *Literaturoznachnyi slovnyk-dovidnyk* [Literature dictionary]. Kyiv : Academia. (in Ukrainian)
22. Lotman U.M. (1996). Analiz poeticheskogo teksta: Struktura stiha. O petah I poezii [Poetic text analysis: poem structure. About poets and poetry]. Spb, pp. 18–252.
23. Malova N.E. (2012). Lingvokognitivnye kategorii Implitsitnost I Podtekst [Lingvocognitive categories of Implicitness and Subtext]. *Adygeiski university Journal*, vol. 2, pp. 211–214.
24. Molchanova G.G. (1988). Semantika hydozhestvennogo teksta (implicativnye aspekty kommunikatsii) [Prose semantics (implicate aspects of communication)]. Tashkent : Fan. (in Russian)
25. Selivanova O.O. (2006). Sychasna lingvistyka: terminologichna entsyclopedia [Modern linguistics: terminological encyclopedia]. Poltava : Dovkillia. (in Ukrainian)
26. Semryagina S.S. (2012). Kluchevye voprosy metodiki analiza podteksta hydozhestvennogo proizvedeniya [Key issues of methodology of subtext and prose analysis]. *KemGu Journal*, vol. 4, pp.148–153.
27. Slutskaya K.A. (2013). K voprosy o vizualizatsii informatsii v tekstah konkretnoi poezii [The problem of information visualization in specific poetry texts]. *Yazyk i kultura*, vol. 2, pp. 82–89.
28. Suvorova P.E. (2008). Konstruirovaniye kulturnyh mirov I yazykovaya kartina mira [Cultural worlds construction and language view of the world]. *RGPU Journal*, vol. 78, pp. 143–154.
29. Tlechatuk S.R. (2010). Podtekst kak lingvisticheskoye yavleniye v smyslovoi strukture hydozhestvennogo teksta [Subtext as a linguistic phenomenon in literary text theoretical structure]. *Adygeiski University Journal*, vol. 1, pp. 78–80.
30. Tiurina A.A. (2006). Problema klassifikatsii pretsedentnyh fenomenov [The problem of classification of precedential phenomenon]. *UYrGU Journal*, vol. 8(63), pp. 82–84.
31. Shanskiy N.M., Mahmudov Sh.A. (2013). Filologicheskii analiz hydozhestvennogo teksta : kniga dlia uchitelia [Philological analysis of literary text: book for teachers]. Russkoe slovo. (in Russian)
32. Shovkovyi V.M. (2011). Metodichna sistema navchannia davnyogretskoi movy maibytynih filologiv na zasadah hermenevtychnogo pidhody [Methodological system of Ancient Greek language teaching to future philologists on the principles of hermeneutic approach], doctor's dissertation: 13.00.02, Kyiv. (In Ukrainian)
33. Januchowski-Hartley S.R. (2018). Poetry as a Creative Practice to Enhance Engagement and Learning in Conversation Science. *BioScience*, vol. 68, issue 11, pp. 905–911.
34. Sule A. (2015). Kendrick Lamar, street poet of mental health. *The Lancet*, vol. 2, issue 6, pp. 496–498.